

το Αγάπι

Το Αγάπι και η περιοχή του

Όλοι οι Τηνιακοί συνηθίζουμε να αποκαλούμε το χωριό ως «το Αγάπι – του Αγαπιού». Η ονομασία αυτή πρέπει να έρχεται από πολύ μακριά, τόσο που δεν μπορούμε να την εντοπίσουμε χρονικά και να πούμε το πότε ιδρύθηκε αυτός ο πανέμορφος οικισμός που δεσπόζει σε ένα μεγάλο μέρος των Κάτω Μερών της Τήνου και οι κάτοικοί του απολαμβάνουν στο βάθος του ορίζοντα τον μεγάλο όγκο του όρους «Πατέλες» ή «Του πολέμου ο Κάμπος».

Σήμερα, στην περιοχή που βρίσκεται το Αγάπι, υπήρχαν και κάποιοι άλλοι οικισμοί, απ' τους οποίους δεν διασώθηκαν παρά μόνο τα ονόματά τους ως τοπωνύμια και, ίσως, ένα-δυο ερείπια γκρεμισμένων σπιτιών και κάποια εκκλησία για να τα θυμίζουν. Ο μόνος οικισμός της περιοχής που διασώζεται ακόμα, απέναντι και πιο ψηλά από το Αγάπι, είναι το Σκλαβοχωριό. Παλαιότερα, όμως, υπήρχαν οι δορυφορικοί οικισμοί στη Γρίζα, το Μεσονήσι, τον Μεγάλο Ποταμό και το Σκλαβοχωριό. Οι οικισμοί αυτοί ήταν μικροί, βέβαιοι, αλλά είχαν μόνιμους κατοίκους, τόσο που ένας ιερέας στα 1614 αισθάνεται την υποχρέωση να υπογράψει ως «*εφημέριος Αγαπιού, Γρίζας και Σκλαβοχωριού*».

Το Αγάπι πρέπει να είναι ένα από τα αρχαιότερα χωριά της περιοχής, αφού δέσποζε στα άλλα μικρότερα και οι κάτοικοί του έλεγχαν ένα μεγάλο μέρος του νησιού, γόνιμο και πλούσιο σε νερά, αλλά και σημαντικό για την άμυνά του (τα Βορ'νά). Κρυμμένο με ασφάλεια στη μια όχθη που είχε διανοίξει από τους προϊστορικούς χρόνους ανάμεσα σε δυο βουνά ο κυριότερος «ποταμός» του νησιού, ο Μεγάλος Ποταμός, το Αγάπι αποτελούσε και ένα σημαντικό πέρασμα από τα Κάτω Μέρη και τους όρμους της περιοχής προς τα Πάνω Μέρη του νησιού και το Κάστρο, αλλά και αντίστροφα. Όλα αυτά το ανέδειξαν ως ένα σημαντικό οικισμό κατά τη διάρκεια όλης της μεσαιωνικής ιστορίας της Τήνου. Στην περιοχή του ανήκει και ο όρμος με την αμμουδιά που διατήρησε το ιστορικό όνομα «Αποθήκες». Εκεί άραζαν αρκετά εμπορικά πλοία και ξεφόρτωναν εμπορεύματα για να μεταφερθούν στο Κάστρο, όταν ο νοιάς και η σοροκάδα δεν επέτρεπε την προσέγγιση των ιστιοφόρων στον Όρμο του Αγ. Νικολάου. Και από εκεί, μέσω Γρίζας – Βωλάς – Κουμάρου έφταναν τα εμπορεύματα στον προορισμό τους.

Η ενορία

Από τότε που έχουμε ασφαλείς πληροφορίες, οι κάτοικοι του Αγαπιού και της Γρίζας ανήκαν στην Καθολική Εκκλησία. Ορθόδοξοι, όμως, κατοικούσαν στο Σκλαβοχωριό και στον Μεγάλο Ποταμό.

Οι καθολικοί κάτοικοι του Σκλαβοχωριού, που είχαν για ενοριακό τους ναό την Παναγία του Ροδαρίου, τη Ροζάρια, εξέλιπαν τον 19ο αιώνα, ενώ τον Μεγάλο Ποταμό άρχισαν να τον εγκαταλείπουν οι κάτοικοί του από τις αρχές του 17ου αιώνα, αλλά και αργότερα τον 18ο. Έτσι στην περιοχή παρέμειναν δυο ενορίες, η καθολική του Αγαπιού και η ορθόδοξη του Σκλαβοχωριού. Με τη συρρίκνωση των οικισμών της περιοχής σε δυο, οι δυο αυτές ενορίες κάλυπταν τις ανάγκες όλων των κατοίκων της περιοχής, αλλά και ενσωμάτωσαν τους ναούς, ιδιωτικούς και μη, που προέρχονταν από τους προηγούμενες ενορίες.

Το Αγάπι αποτελούσε μια από τις ισχυρές καθολικές ενορίες της περιοχής, αλλά και του νησιού και σ' αυτήν υπάγονταν, ως δευτερεύουσες ενορίες, η Βωλάξ και το Σκλαβοχωριό. Ο αριθμός των κατοίκων έφτασε μέχρι και τους 300 κατοίκους και άγγιξε το υψηλότερο σημείο (340 ψυχές) αμέσως μετά τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο. Όμως, όπως συνέβαινε σε όλη την ιστορική διαδρομή του χωριού, η μετανάστευση προς τις μεγάλες πόλεις, σε αναζήτηση καλύτερων συνθηκών εργασίας και ζωής, οδήγησαν το χωριό στη μεγαλύτερη συρρίκνωση που γνώρισε ποτέ, τώρα στις αρχές του 21ου αιώνα, όταν ακριβώς οι συνθήκες της ζωής και στο χωριό είχαν βελτιωθεί όσο ποτέ άλλοτε στο παρελθόν.

Τραγική σύμπτωση ή ιστορική νομοτέλεια;

Ο ενοριακός ναός

Ο Ενοριακός ναός του Αγαπιού είναι αφιερωμένος στον Άγιο μάρτυρα Αγαπντό.

Δεν ήταν πάντα έτσι. Οι παλαιότερες πληροφορίες που έχουμε για την ενορία μας κάνουν γνωστό πως ο ενοριακός ναός ήταν αφιερωμένος στην εορτή της Μετάστασης της Παναγίας. Όμως, από το μέσο του 18ου αιώνα αναφέρεται ως αφιερωμένος στον Άγιο Αγαπντό, μάρτυρα του 3ου αιώνα μ. Χ., ο οποίος είχε μαρτυρήσει για την πίστη του στον Χριστό στην Prenestina, μια πόλη κοντά στη Ρώμη και της οποίας επίσης προστάτης είναι ο άγιος αυτός μάρτυρας μέχρι σήμερα. Η ιστορία αναφέρει πως ο Αγ. Αγαπντός αποκεφαλίστηκε στην ηλικία των 15 ετών, στις 18 Αυγούστου του έτους 274 (αυτοκράτορας Αυρηλιανός).

Είναι προφανές ότι η αλλαγή του ονόματος του ενοριακού ναού οφείλεται στο όνομα του χωριού. Την ίδια εκείνη εποχή, επειδή οι περισσότερες καθολικές ενορίες της Τήνου ήταν αφιερωμένες στην Παναγία και δε μπορούσαν να συμμετάσχουν και οι κάτοικοι των άλλων χωριών, αρκετές ενορίες άλλαξαν τον προστάτη άγιο του ενοριακού ναού.

Στα 1828 δεν οικοδομήθηκε ο ναός του Αγαπιού, αλλά έγιναν οι μαρμάρινες πορτοσιές της αυλής με το υπέροχο λαϊκό ανάγλυφο του Αγ. Αγαπντού και το υπέρθυρο πάνω από την κεντρική πύλη. Τότε, μάλλον, έγινε και η αντικατάσταση του προηγούμενου ιερού Βήματος με το σημερινό, καθώς και η κατασκευή της μεγάλης κεντρικής εικόνας που απεικονίζει τον Αγ. Αγαπντό στη στιγμή του αποκεφαλισμού, τον Αγ. Ιωσήφ και τον Αγ. Ιωάννη τον Βαπτιστή να πλαισιώνουν τον Ιησού Χριστό στην απεικόνιση της Ιερής Καρδίας. Και η συναφής επιγραφή: *COR JESU FLAGRANS INFLAMMA COR NOSTRUM* (= Διάπυρη Καρδιά του Ιησού, φλόγισε την καρδιά μας).

Κατά καιρούς έγιναν επισκευές, αλλαγές και μεταρρυθμίσεις στον ναό, δωρεές και προσφορές από τους ντόπιους, αλλά και τους ξενιτεμένους στην Πόλη και τη Σμύρνη, όπως το μαρτυρούν τα κειμήλια και τα παλαιά έγγραφα. Οι αλλαγές αυτές άφησαν πίσω τους σημαντικά σημάδια, με τη βοήθεια των οποίων μπορούμε να «διαβάσουμε» την ιστορία αυτού του ναού και, κατ' επέκταση, όλου του χωριού.

Τα εξωκλήσια

Όπως κάθε τηνιακή ενορία που σέβεται τον εαυτό της έχει ένα σημαντικό αριθμό εξωκκλησιών, ενοριακών και ιδιωτικών, που στολίζουν με την παρουσία τους τα διάφορα σημεία της περιοχής, είτε πάνω σε μια πλαγιά, είτε σε μια βουνοκορφή, είτε ανάμεσα στις ελιές. Τα ονόματα των αγίων στους οποίους είναι αφιερωμένες οι εκκλησίες αυτές και ό,τι άλλο τις συνθέτει, αποκαλύπτουν την ιστορία όχι μόνο της ενορίας, αλλά κυρίως, την ιστορία της ευλάβειας και της πίστης των ανθρώπων που υπήρξαν και ζωντάνευαν αυτή την περιοχή τόσους αιώνες τώρα. Η Άγια-Λιανή (Αγ. Ιουλιανή), ο πατριάρχης Αγ. Νικηφόρος, η Αγία Σοφία, η Κιουρά των Καφκαριών (παλαιό ενοριακό κοιμητήριο), η Κιουρά στη Γρίζα, ο Προφήτης Ηλίας στην ομώνυμη βουνοκορφή, ο Αγ. Νικόλαος, ο Αγ. Ελευθέριος, ο Αγ. Γεώργιος, η Αγ. Ελένη, ο Αγ. Ιωάννης ο Πρόδρομος, η Αγ. Μαρίνα, ο Αγ. Αντώνιος κ.ά.

Τόσο ο ευλαβής πιστός, όσο και ο περαστικός επισκέπτης, μπορούν να βρουν σε κάποιο απ' αυτά μια μικρή ανάπαυλα μέσα στη ταλαιπωρία της μέρας, λίγη δροσιά μέσα ζέστη του καλοκαιριού, ένα καταφύγιο την ώρα στην κούρασή τους και να αποκτήσουν κάτι που τίποτε άλλο δεν μπορεί να τους το δώσει: λίγη ψυχική γαλήνη και ηρεμία. Επειδή ένα ξωκλήσι δε βρίσκεται ποτέ «στη μέση του πουθενά», αλλά σε πλησιάζει στην αιωνιότητα και στους κατοίκους της... Γι' αυτό και τα έκτισαν οι πρόγονοί μας, όχι τόσο από πέτρα και χώμα, όσο από πίστη και γαλήνη.

Η περιοχή πάνω από το Αγάπι, προς τα Βουρνά, επειδή δεν κατοικούταν από παλιά, είτε λόγω του εδάφους, είτε λόγω τους σφοδρού βοριά, έγινε κατά τα μεσαιωνικά χρόνια ιδανικό καταφύγιο για άτομα που αναζητούσαν στην απομόνωση και στον ασκητισμό το ιδανικό της ζωής τους. Μια από τις μαρτυρίες που έφτασαν μέχρι σε μας γι' αυτούς τους ασκητές, ήταν οι φραγκισκανοί ερημίτες που ίδρυσαν 4-5 μικρές ομάδες ασκητών ερημιτών στην Τήνο (Κιουρά Καρδιανή, Αγία Υπακοή, Παναγία στη Λιβάδα και Παναγία η Φανερωμένη στον Τσικνιά), που επιθυμούσαν να ζήσουν το ασκητικό ιδεώδες. Η μια απ' αυτές ήταν πάνω από το Αγάπι, κοντά στην εκκλησία του Σωτήρα, που δεν υπάρχει πια και την οποία ανακαίνισαν και εγκαταστάθηκαν εκεί.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα δυο ξωκλήσια κοντά στο χωριό, η Αγ. Σοφία και ο

Αγ. Νικηφόρος, στα οποία διατηρήθηκαν μεταβυζαντινές τοιχογραφίες, φιλοτεχνημένες από αγιογράφους που διατηρούσαν εργαστήριο αγιογραφίας στην Τήνο του 17ου-18ου αιώνα. Η πρώτη απ' αυτές τις εκκλησίες ανήκε στην οικογένεια Μάρκου και Μαργαρίτας Φιλιππούση, οι οποίοι και κατέβαλαν τα έξοδα για να ιστορηθεί το οικογενειακό τους εξωκλήσι στα 1691, σύμφωνα με τη μαρτυρία που σώζεται σ' αυτό. Η δεύτερη εκκλησία ανήκε στον ιερέα πρε Γιάκουμο Σάσσο και στην οικογένειά του. Η περιοχή, με πηγή νερού, στάβλους και περιστεριώνα ονομάστηκε Πρεγιακουμάδος. Η εκκλησία ήταν αφιερωμένη στον πατριάρχη Αγ. Νικηφόρο. Το όνομα αυτό συνέχιζε να υπάρχει στο Αγάπι, μαζί με τα ονόματα Στέφανος, Δημήτριος (ένα άλλο από τα εξωκλήσια), Ελευθέριος κ.ά. που συνεχίζουν ακόμα στο χωριό τη βυζαντινή παράδοση.

Μικρή γένση από τη γνωστή και την άγνωστη ιστορία του Αγαπιού

Απ' όσα γνωρίζουμε η περιοχή του Αγαπιού γνώρισε μια σημαντική μεταναστευτική αφαίμαξη προς το τέλος του 16ου αιώνα με αρχές του 17ου, που συνεχίστηκε και αργότερα. Ένας σημαντικός αριθμός κατοίκων μετακινήθηκε προς την περιοχή της Οξωμεριάς (Καρδιανή και Υστέρνια κυρίως), μάλλον με την προτροπή των βενετικών αρχών, που εφαρμόζαν την εποχή εκείνη σημαντικές οικονομικές και δημογραφικές μεταρρυθμίσεις στο νησί. Κάτοικοι από το Αγάπι, τον Μεγάλο Ποταμό και το ερειπωμένο χωριό της Σπηλιάς, αλλά και από τα χωριά των Κάτω Μερών, πέρασαν από την άλλη πλευρά της Πατέλας και ίδρυσαν ή ενσωματώθηκαν στους μικρούς, έως τότε, υφιστάμενους οικισμούς της περιοχής. Ένα αιώνα αργότερα, όταν και πάλι αυξήθηκε ο πληθυσμός υπέρμετρα για την περιοχή, το μεταναστευτικό ρεύμα στράφηκε προς τις μεγαλουπόλεις της Ανατολής, ιδίως προς τη Σμύρνη.

Αλλά και από άλλα μέρη έφτασαν στο Αγάπι και εγκαταστάθηκαν εκεί άνθρωποι ίσως κυνηγημένοι από άλλους ανθρώπους ή από τη ζωή και εκεί παντρεύτηκαν, έφτιαξαν οικογένεια και επέζησε η γενιά τους μέχρι και σήμερα. Το μαρτυρούν τα επώνυμα Λεβαντίς και Λεβαντίνος, Αρμακόλας, Δελλατόλας, Ζαλώνης, Σάσσοι, Δαρμής, Δαπόλας κ.ά. τα οποία και κυριάρχησαν στο χωριό. Όμως η διαφορετική καταγωγή δε δημιούργησε στεγανά, αλλά όλοι ζυμώθηκαν με την ίδια γη και τις θρησκευτικές και άλλες παραδόσεις και αποτέλεσαν ένα σώμα, μια όμορφη και λίγο ιδιόμορφη, ως προς τα υπόλοιπα χωριά της Τήνου, κοινότητα. Μέχρι και τη δική τους τοπική μικροδιάλεκτο είχαν, δυσπρόσιτη στους άλλους Τηνιακούς...

Την ενότητά τους την έδειξαν σε πολλές περιπτώσεις. Πιο χαρακτηριστική εκείνη του 1821, όταν πολλοί νησιώτες ταύτισαν την επανάσταση με την ασυδοσία. Τότε οι κάτοικοι, αγανακτισμένοι και αποφασισμένοι, πήραν την τύχη της περιοχής τους στα χέρια τους και δημιούργησαν τη δική τους κοινότητα, που θα μπορούσαμε να την ονομάσουμε «Δημοκρατία του Αγαπιού». Ας διαβάσουμε απευθείας τη διακήρυξή τους, όπως τη συνέταξαν οι ίδιοι και φυλάσσεται μέχρι σήμερα στο αρχείο της ενορίας τους:

Εἰς Δόξα Κυρίου

Εἰσεὶς 13 Αὐγούστου 1821

Εἰμεῖς ἡ κάτωθεν γεγραμενὶ καὶ κατικιτέ του χορίου Ἀγαπὶ, στοχαζοχτίας καὶ δοκιμαζοντας των κερων πολλὰ ψυχρον καὶ ἀκαταστατον οπου περπατουμεν, ἐπιδὶ κε ἀνάμεσα εἰστες ἀλὲς ἀριζικιες εἶνε καὶ εἰουτι, οπου ἐβρισκόμασταν διχος δεκεοσινη καὶ με προεσοῦς διχος δυναμιν οπου νὰ πεδεβγουν τους σκανταλοπιους καὶ φτέστες.

Ἰππον δια τὴν νειοιχία καὶ τιμὴ του χορίου μας, τὸ παρόν σταθερό καὶ ἀπαρασάλευτο μας γράμμα κατασινουμε καὶ αποφασισομε δια Γέροντες μας καὶ κριταδες ος νὰ εἶπον καὶ προεστοί των μάστορ Νικολό σασο καὶ των μαστρο... νὰ κρενουν καὶ νὰ εἰρνεβγουν εἰαν κανενός ἀπὲ λογουμας πθελεν ἡχι καμια διαφορὰ με πασαν δικεοσινι. καὶ εἰάν εἰθελεν σταθὶ φτεοσις οπου νὰ του ἀγγιγὶ πεδα νὰ μὴν εἰμπορουν νὰ πεδεφουν εἰάν δεν σινακθουμεν καὶ νὰ εἰμεσταν ὀλι αροτιμενι.

ἐπιδὶ κε ἡ γνομι μας εἶνε τὸ χοριομας νὰ ἀλαξὶ ἐπὶ καὶ νὰ παρὶ καλὸ ὄνομα καὶ ἐξ ἀκολουθίας θέλομε ὅτι ἡ φτέστες καὶ σκανταλοπι διχος ἀλο νὰ εἶνε πεδεμενι διχος καμια διαφεντεψὶ καὶ διαφτο πλεο δια νὰ μὴν σταθὶ διχομερια εἰστο ἀναιμεταξὶ μας εἰς τρόπον ὅτι ὦ φίλος καὶ σγγενις νὰ διαφεντεδγὶ των φιλον του καὶ εἰδνκον του, περὶ εἰτούτο εδο ἀποφασισαμε τον κανονα κάθε κριμάτου.

πρωτομεν οπιος σικοσι χέρι κτυποντας τον πλισιόντου, μονο καὶ δια εἰτούτο νὰ πλιρὸνι εἰσιν ἐκλσιὰ γροσα δεκα.

Οπιος των κυπιοι με αρμα καὶ των λαβοσι ἐξο ἀπὲ τὰ ἐξοδα, νὰ δινὶ ἀκομι καὶ τῆς ἐκλσιας γροσα πενιντα, με το νὰ εἶναι τὰ δικιοματα του λαβομενου ἀνικτα σαί κάθε κερων οπου σταθὶ κρισι νὰ πλερὸνι ἀκομι τῆς κρισις γροσα εκατόν νὰ τρογὶ καὶ ἀλὲς τόσες ραβδιές.

Οπιος εἰθελεν κλεψὶ μαρτιρικος νὰ εἶναι διοχμενος ἀπὲ τὸ χόριο εἰπερ ζοιστου.

Εἰάν ἴνvas γι μῆικρος εἶνε γι μεγάλος μαζοξὶ ἐλιές ἀπὲ ἀγρελὶ καὶ εἶνε καὶ χαμάδες γι παρὶ πράμα ἀπε κῖπο γι χοραφὶ μαρτιρικος νὰ φοναζετε καὶ νὰ μασκαρεβγετε ἀπὲ τους γερόντισμας ἐξο ἀπὲ τὴν ἐκλσιαν καὶ δια κανονα νὰ δινὶ γι ἀτοστου γι ἡ γονὶ του πεδιου ἐκῖνο οπου θελομε ἀποφασισὶ κατὰ τὴν ζῆμα.

Τέλος ὦ κάθε ενας καὶ καθε μῖα νὰ πασκισομε νὰ περνουμε φρόνῖμα καὶ χριστιανικά δια νὰ ζοφιγομε τες ἀνοθεν πεδες καὶ ατιμία μερικα τὴν θεικιν ὀργιν.

το Αγάπι

Έκδοση Συλλόγου Απανταχού Αγαπιανών Τήνου
με τη στήριξη του Δήμου Εξωμβούργου Τήνου

Κείμενα: π. Μάρκος Φώσκολος

Φωτογραφίες: Χρύσα Παρασκευά - π. Μάρκος Φώσκολος